

Gabriel ANDREESCU

Necesitatea judecătorilor specializați în cazurile de colaborare cu Securitatea ca poliție politică

I. Schimbarea legii privind accesul la propriul dosar și deconspirarea poliției politice comuniste

Prin Decizia Curții Constituționale nr. 50/2008, Legea nr. 187/1999 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea poliției politice comuniste a fost declarată neconstituțională în ansamblul său. Decizia a fost criticată sever, pe motive care țineau sau nu de aspectele pur juridice ale cauzei. Nu mai puțin de 23 organizații neguvernamentale recunoscute pentru activismul lor în domeniul drepturilor omului au protestat împotriva deciziei din 31 ianuarie 2008¹. Profesorul Corneliu-Liviu Popescu a calificat-o abuz de putere, deturnare de putere și uzurpare de putere (în mod cumulat), profund viciată din punct de vedere juridic, rezultat al unei jurisprudențe „complet haotice”².

Întrucât decizia Curții Constituționale ducea la suspendarea timp de 45 de zile a prevederilor neconstituționale – în acest caz, a Legii nr. 187/1999 în întregime – Guvernul României a adoptat în regim de urgență O.U.G. nr. 1/2008 privind asigurarea continuității unor activități ale Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS). Respectiva ordonanță de urgență a avut un caracter exclusiv tranzitoriu, ca urmare Guvernul a abrogat-o (pe ea și Legea nr. 187/1999) prin adoptarea unui nou act normativ, O.U.G. nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității³. Prevederile O.U.G. nr. 24/2008, gândite să facă față cerințelor de constituționale enunțate de Curtea Constituțională, lasă CNSAS doar competența să introducă acțiuni în constatare la instanța de contencios administrativ. Instanța de contencios administrativ are competența să confirme sau nu colaboraționismul cu Securitatea, dar și contestațiile terților împotriva constatărilor de neapartenență sau de necolaborare făcute de CNSAS.

La sfârșitul anului 2008, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității a înaintat Tribunalului București, Secția a IX-a – Contencios administrativ și fiscal, trei acțiuni de constatare: două dintre ele priveau constatarea calității de colaborator al Securității, cealaltă, se referea la calitatea de lucrător al Securității. În toate cele trei cauze, instanța a respins acțiunile formulate de CNSAS. Hotărârile Tribunalului București au trezit interesul presei, care le-a mediatizat pe larg.

¹ (www.proeuropa.ro/comunicat_6_februarie_2008.doc.)

² *Corneliu-Liviu Popescu*, Uzurparea de putere comisă de Curtea Constituțională în cazul cenzurii dispozițiilor legale privind deconspirarea poliției politice comuniste, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1/2008, p. 3-15.

³ M. Of. nr. 182 din 10 martie 2008.

II. Cazul Dan Trancotă

Domnul Trancotă Dan, candidat al PIN la funcția de Președinte al Consiliului Județean Mehedinți, a fost recrutat la 17 iulie 1979 de Inspectoratul Județean de Securitate Mehedinți, în scopul supravegherii informative a cadrelor didactice din liceul orașului Vînju Mare. A dat un angajament scris și a stabilit numele conspirativ „Dobrin”.

Primele note care apar în dosar, din ziua de 24 iulie 1979, făceau trimitere la cazuri „antisociale”: îmbutelierea, în orașul Vînju Mare, a unei băuturi răcoritoare fără calități corespunzătoare, scandalurile strungarului G.N. etc. Pe marginea lor, ofițerul de legătură va consemna: „Colaboratorul la o primă recrutare sesizează aceste aspecte de competența miliției. Sarcini: a fost instruit cu sarcini pe linie de securitate, discuții despre evenimentele politice, comentarii de la posturile de radio capitaliste în rândul cadrelor didactice, a intelectualilor din oraș”.

Doar după acest episod apar și notele având caracter propriu-zis politic. Iată trei note informative semnificative:

Nota informativă din 18 ianuarie 1980: „Sursa vă informează că în luna septembrie 1979 a fost repartizat la Liceul din Vînju Mare ca profesor de istorie M.I. Într-o discuție cu acesta, fiind mai mulți de față, din cele afirmate de persoana respectivă reiese că în comportarea acestuia ar exista anumite idei neconforme cu realitatea. Numitul profesor a încercat să supraaprecieze (din motive sentimentale) civilizația anglo-saxonă față de cea latină. Aceste discuții au început involuntar pe o temă de sport.”

Nota informativă din 18 ianuarie 1980: „Vă informez că în toamna trecută, fiind la o onomastică, printre invitați s-a aflat și profesorul Ș.I., împreună cu soția. După mai multe pahare, muzică, discuții, profesorul îmi spunea o parte din trecutul său. A făcut referințe la perioada din liceu, „mare borfaș” – cum a afirmat el – la perioada de facultate – „mare pokerist” – că liceul l-a terminat la fără frecvență, fiind eliminat în ultimul an de la cursurile de zi și că a repetat unul sau 2 ani. (...) Apreciez pe prof. Ș. ca pe un om oscilant, dezinteresat, o persoană cu două fețe care cum susținea dorește să ajungă director al liceului”.

Nota informativă din 19 septembrie 1980: „Vă informez că în comuna Greci există o familie pe nume I.D. despre care cunosc că face parte dintr-o sectă religioasă. Acesta este în vârstă de 75 de ani, căsătorit în urmă cu circa 12 ani, când a avut loc decesul soției, cu o femeie cu mult mai tânără, acum în vârstă de 40 de ani. Din căsătorie a rezultat o fetiță care este elevă în clasa a II-a la școala generală din comună. În familia aceasta există o permanentă neînțelegere, divergențe care sunt în defavoarea copilului. Tatăl fetiței fiind sectant încearcă să atragă fetița la participările de grup, de asemenea furnizează materiale (cărți) prin care încearcă să o convingă să facă parte din sectă (...)” (Nota ofițerului: Sunt semnalate aspecte din care rezultă că se încearcă atragerea la activ. Sectante. Se va da spre expl. copia notei inf. of. ce răspunde de com. Greci).

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității a adus cazul candidatului Dan Trancotă în fața Tribunalului, considerând furnizarea acestor informații prin care erau denunțate atitudini potrivnice regimului comunist drept dovada evidentă a calității

domnului Dan Trancotă de colaborator ale Securității. Informațiile priveau atitudinea de supraapreciere a civilizației occidentale de către persoana pe care o denunțase pârâtul, sau încercarea unui tată de a face pe fiica sa să participe la întrunirile membrilor grupului religios la care aparținea.

Tribunalul București, Secția a IX-a (Președinte Sorin Vasilescu), a judecat cauza de contencios administrativ inițiată de reclamantul Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității în contradictoriu cu domnul Dan Trancotă. Din „actele depuse la dosarul cauzei și din relatările martorilor”, concluziona CNSAS, „reiese îndeplinirea tuturor condițiilor legale care definesc calitatea de colaborator a pârâtului”.

Tribunalul a respins acțiunea formulată de CNSAS. Conform președintelui Sorin Vasilescu, „activitatea pârâtului nu se poate considera că a fost aceea de colaborator al securității. Argumentele au nevoie de o expunere pe larg:

„Într-adevăr, atitudinea pârâtului de acceptare a colaborării cu o astfel de autoritate, precum și activitățile desfășurate de aceasta sunt reprobabile și pot fi considerate în neconcordanță cu normele de bun simț și cele privind dreptul la viață privată și intimă. Dar, se pune întrebarea retorică, bineînțeles, dacă exista în acea perioadă recunoașterea unui astfel de drept sau a unor norme de bun simț.

Răspunsul este de la sine înțeles, având în vedere definiția unui stat dictatorial și totalitar cum a fost România în perioada 1945-1989. Într-o societate în care se trăiește permanent cu teama față de concetățean, teamă indusă de autoritățile statului, nu se poate vorbi decât despre bunul plac al dictatorului și satisfacerea necesităților acestuia și a grupului de interese care îl sprijină.

Într-o astfel de societate, faptul că pârâtul a furnizat informații cu privire la un profesor care își manifesta admirația față de istoria poporului german și a culturii anglo-saxone, cu privire la activitatea profesională a doi medici din localitate, cu privire la doctrina religioasă a unei familii din alte comune nu este de natură a atrage calificarea pârâtului ca și colaborator al securității.

Așa cum s-a menționat anterior, pentru a fi clasificat în categoria colaboratorilor, nu este suficientă semnarea unui angajament, ci mai trebuie ca informațiile furnizate să fi dus la îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Or, în speță, nu reiese că respectivul profesor filogerman ar fi fost pasibil de o pedeapsă sau supus unei repercusiuni (...). În ceea ce privește doctrina religioasă practică de familie din comuna Greci, reiese aspectul că pârâtul a informat Securitatea referitor la faptul că fiica acestora nu era lăsată la școală datorită habotniciei religioase a tatălui și nicidecum că solicită aplicarea unei sancțiuni din partea autorității. Chiar și în condițiile unui stat democratic, o astfel de măsură se impune, interzicerea accesului la educație a unui copil din cauza dogmelor religioase încălcând dreptul acestuia la educație.

Încălcarea dreptului la viață privată sau la libera exprimare nu poate fi avută în vedere în raport cu activitățile desfășurate de pârât și indicate de acțiune. Astfel, încălcarea acestor drepturi era înfăptuită de însuși statul de drept care prin autoritățile și mijloacele de represiune obliga cetățenii săi la anumite conduite care în societatea de azi sunt considerate reprobabile sau condamnabile. Activitatea desfășurată de reclamat, deși poate fi considerată inacceptabilă în societatea românească de astăzi, trebuie considerată în raport cu realitățile istorice de la acea vreme, în care așa cum s-a menționat anterior valorile sociale și morale difereau de cele din societatea de astăzi. (...)

În speță, informațiile furnizate de petent nu intră în categoria acelor care ar fi pus în pericol viața, sănătatea sau încălcarea unor drepturi ale persoanelor vizate, ci se referă strict la informații de interes general care în nici un caz nu puteau duce la îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”.

Surprinzător, judecătorul Sorin Vasilescu ia hotărârea, în actul semnat de domnia sa la 30 septembrie 2008, să expună propria gândire privitoare la modalitatea de rezolvare a „problemei dosarelor”. Citez:

„Scopul ordonanței este de a face publică o asemenea activitate, de aducere la cunoștința cetățenilor statului a datelor și informațiilor furnizate de colaboratorul securității.

Mijlocul de a face publică o astfel de categorie de susținători ai regimului dictatorial lasă însă de dorit, sub aspectul faptului că, așa cum s-a făcut referire anterior, dintr-un dosar al instanței doar hotărârea pronunțată de judecător este publică, iar un mijloc eficace și concret de publicitate l-ar fi constituit publicarea dosarului persoanei vizate printr-una din modalitățile oferite de internet sau mass-media.

De lege ferenda, se impune ca legiuitorul să nu țină seamă doar de interesele unor anumite categorii de cetățeni (colaboratorii sau lucrătorii securității și persoanele vizate de această autoritate), ci de interesul general care corespunde opiniei publice și să facă aplicarea în esență a principiului publicității, conferind acces la astfel de dosare oricărei persoane interesate”.

Persoana verificată „ar trebui să cunoască, anterior judecății, nota de constatare (...), căci presupune o «informație de interes public» la care trebuie să aibă acces în primul persoana ce a făcut obiectul discuției”.

Or, nu doar că este inadecvat pentru un magistrat să dea lecții legislatorului în pronunțările sale. Mai mult, în acest caz, „lecția” – ideea de a se publica în întregime dosarele personale, prin internet sau mass-media – desfide principiul și legislația protecției datelor personale, „bunuri” pe care magistratul este chemat să le apere.

III. Cazul Bărbat Vasile

Domnul Bărbat Vasile, căruia CNCSAS i-a deschis acțiunea „în calitatea sa de revoluționar”, promise de-a lungul timpului, pentru informațiile date, diferite sume de bani. Fusese recrutat la 30 ianuarie 1962. Angajamentul său, care indica și numele de cod, „Georgescu”, viza sprijinirea voluntară a organelor de securitate prin demascarea activităților „dușmănoase”.

Notele informative ale lui „Georgescu”, incluse în dosar, fac referire la multe acte ale unor funcționari care, dacă ar fi fost adevărate, ar fi făcut subiectul legii penale de drept comun: folosirea mașinii de serviciu de către familia inginerului A.I., șeful institutului C.I.A. Adamus, exercitarea de presiuni asupra unor angajate (sau candidate la angajare) pentru obținerea de favoruri sexuale, însușirea unor bunuri ale instituției. Plângerile în astfel de situații ar fi trebuit adresate miliției. Notele arată un tip de feroare care a motivat următorul comentariu al ofițerilor de securitate Rotaru Dionisie, Grama Nicolae și Both Marin: „Respectivul candidat din propria inițiativă și din ură față de elementele dușmănoase s-a prezentat la organele noastre (...)”⁴.

⁴ Raportul din 10 ianuarie 1962.

Ar fi fost necesar pentru o corectă analiză să se verifice dacă nu cumva aceste informații erau răzbunări personale, conțineau informații în dezacord cu realitatea menite să distrugă persoana denunțată. Reclamatul ar putea aduce totuși, în favoarea sa, argumentul că pentru el Securitatea reprezenta un „organ de ordine” căruia i s-a adresat pentru a lupta împotriva ilegalităților.

Lăsând însă de o parte această problematică, rămâne faptul că informațiile conțineau și susțineri cu indiscutabil caracter politic. În documentul dactilografiat din 30 ianuarie 1962, „Georgescu” anunță că „La punctul de însămânțări din comuna Gănești [A.I.] a angajat în funcție de tehnician însămânțător pe numitul G.I., fost legionar. Sfatul Popular Comunal a anunțat conducerea C.I.A. Adamus să nu angajeze pe G.I., că a fost legionar, această scrisoare ajungând în mâinile lui A., i-a arătat lui G. că îl menține în continuare în această funcție, deși este element necorespunzător (...)”. Urmare a acestei informații, lt. Rotariu Dionisie a hotărât: „Pentru cei semnați de agent în notă și procesul recrutării cu trecut politic se vor strânge materiale pentru luarea lor în evidență”.

Nota afirmativă din 9 februarie 1962 aduce la cunoștința „organelor” că „în cele 10 încăperi de la C.I.A. Adamus, pe lângă aceste mobile și covoare scumpe, nu găsești decât un singur tablou cu conducătorii Partidului din Guvernul patriei noastre și acela instalat în anul 1961, adică după trei ani de la înființarea instituției. C.I.A. nu dispune de nici un fotomontaj care să reflecte crâmpie din munca desfășurată de oamenii muncii din agricultură sau industrie, nu există o gazetă de perete, ba mai mult, este cu desăvârșire imposibil să găsești o lozincă, indiferent de cuprinsul ei. Toate acestea vin să confirme lipsa unei activități politice de masă, probabil că această activitate nu este pe placul celui care conduce această instituție. (...) Un fapt edificator care vine să confirme lipsa de preocupare și sentimentele antagoniste ale conducătorului acestei instituții față de poavazarea instituției cu portretele conducătorilor partidului și guvernului, este acela că în magazia C.I.A. Adamus s-au găsit de la începutul anului 1961 și până în luna ianuarie 1962, cinci tablouri cu conducătorii partidului și guvernului care în loc să fie afișate, au fost date subcentrului de însămânțări artificiale Sângiorgiu de Pădure. Ce educație vizuală pe linie politică pot primii angajații acestei instituții atâta timp cât conducătorul ei, ing. A., nu o propagă sub nici o formă. Este de-a dreptul ridicolă aceasta problemă pe care vă rog să o aveți în vedere”.

În ciuda tuturor celor scrise, judecătoarea Loneta Gavrea de la Tribunalul București, Secția a IX-a, a considerat materialele citate referințe benigne privitoare la activitatea unor persoane și angajați ai institutului unde lucra informatorul, aspecte de viață ale unor angajați ai C.I.A. Adamus, chestiuni ce priveau productivitatea muncii, relațiile sociale. Ca urmare, concluzionează judecătoarea, notele informative – ca și alte materiale, precum rapoartele ofițerilor – „nu concluzionează în nici un fel existența calității de colaborator al securității a pârâtului Vasile Bărbat”.

Se pune întrebarea: oare ce susțineri ar putea avea un caracter mai evident politic decât cele reproduse mai sus? Deși instanța reține în textul pronunțării sale că în înțelesul O.U.G. nr. 24/2008, calitatea de colaborator cu Securitatea o are acea persoană care a furnizat informații sub orice formă „prin care se denunțau activitățile și atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist și care au vizat îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”, concluzia ei rămâne: „nu sunt îndeplinite

cerințele” O.U.G. Deși Vasile Bărbat se adresează securității pentru a împiedica (sau pedepsi) angajarea lui G.I., căci acesta a fost legionar, deși el cere explicit pedepsirea inginerului A.I. pentru a nu fi pavoazat institutul cu tablouri de conducători, lozinci și gazete de perete, faptele lui nu sunt considerate a fi de natura poliției politice.

Judecătoarea cauzei a părut hotărâtă să înfrunte orice probe în defavoarea fostului informator. În acest scop, s-a concentrat pe chestiunile procedurale care ar fi făcut inefficient demersul CNSAS. A ridicat problema netrimiterii constatărilor la persoanele verificate, deși, chiar dacă acest lucru ar fi fost adevărat, faptul nu ar fi avut consecințe asupra felului în care erau judecate probele colaboraționismului. A contestat dovada primirii banilor de Vasile Bărbat, pe motiv că nu au fost atașate chitanțele cu semnătura olografă. În dosar fusese totuși inclus tabelul cu indemnizațiile primite de informatorul Georgescu (câte 100 de lei la 1 aprilie 1962 și 2 iunie 1964), ca și nota de analiză din 2 septembrie 1966 pe care un ofițer scrisese: „Agentul, pentru rezultatele obținute în munca operativă, a fost stimulat în bani cu suma de 200 de lei în două rânduri”.

Să fie legitimă suspiciunea judecătoarei Loneta Gavrea față de veridicitatea celor înregistrate de ofițerii de securitate? Până la un punct, da. A exclude însă, în totalitate, credibilitatea înscrisurilor din arhiva Securității este la fel de absurd ca și încrederea totală în ele. O astfel de presupuziție face orice lege de punere în valoare a arhivelor fostelor structuri opresive perfect contradictorie. Refuzarea înscrisurilor privind plățile către Vasile Bărbat ar fi trebuit să fie argumentată de instanță. Cu datele avute la dispoziție, instanța nici nu putea să o facă. Dosarul lui Bărbat Vasile, informatorul cu numele de cod, „Georgescu”, este absolut coerent. Nimic nu susține ipoteza că cel în cauză nu ar fi primit sumele notate, în dreptul numelui său, de ofițerii de legătură.

Președinta instanței, Loneta Gavrea, a refuzat să accepte că probele aduse de către CNSAS cu privire la activitățile lui Vasile Bărbat l-ar califica pe acesta colaborator al securității ca poliție politică. Cele două argumente cu care și-a legitimat poziția sunt atât de defectuoase, încât nu se pot bucura de respectul datorat judecății unui magistrat. Mai precis: nu se poate susține nicicum că denunțarea angajării unui tehnician cu antecedente politice, respectiv, a nepromovării în instituție a materialelor de propagandă PCR ar fi altceva decât activități de poliție politică; nu se poate admite că informațiile care acuzau atitudinea ostilă față de regim – cât era aceasta – și au dus cel puțin la supravegherea sporită a victimelor nu implicau îngrădirea unor drepturi și libertăți.

IV. Cazul Nechita Vasile

Domnul Vasile Nechita a fost ofițer de securitate, locotenent colonel în cadrul Inspectoratului Județean de Securitate Suceava. În urma demersurilor făcute de una dintre fostele victime, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității a cerut instanței să recunoască activitatea de poliție politică a acestuia.

Dosarul pregătit de CNSAS cuprinde mai multe materiale relevante pentru cauză.

Într-un raport din 21 februarie 1980 ce-l viza pe subinginerul B.N., lt.col. Vasile Nechita semnase următoarele: „La data de 7 nov. 1979, informatorul «Stoica Cornel» ne-a semnalat că B.N. (...) ar comenta în mod negativ unele realizări, precum și condițiile de trai existente în țara noastră. Ulterior, respectiv la 5 ianuarie 1980, sursa

«Stoica Cornel» informează că B.N., discutând în prezența colegilor de serviciu despre societatea noastră socialistă, acesta a afirmat că «România nu va ajunge niciodată în comunism cu acest fel de organizare, ne chinuim degeaba și facem eforturi inutile. Față de socialismul din România, comuna primitivă este orânduirea cea mai modernă și dreaptă». Cu aprobarea conducerii Serviciului II, s-a trecut la documentarea cazului în faza actelor premergătoare. (...) Pentru curmarea activității dușmănoase desfășurată de B.N. și prevenirea extinderii acesteia, propun a se aproba cercetarea și avertizarea celui în cauză, după care să fie menținut în evidența dosarului de obiectiv, pentru urmărirea și stabilirea poziției ce o va avea în viitor».

Avertizarea a avut loc.

În raportul său din 18 mai 1981, ofițerul de securitate a propus avertizarea medicului A.V., întrucât acesta „audiază și colportează știrile transmise pe postul de radio Europa Liberă. (...) După avertizare va fi lucrat informativ în cadrul supravegherii informative pentru a cunoaște reacția sus-numitului după măsura întreprinsă”. Nota de buletin din 28 mai 1981 arată că avertizarea inițiată de V.N. a fost pusă în aplicare la sediul consiliului popular din comună „în prezența organelor locale de partid și de stat, a directorului coordonator de la școala generală din localitate și a altor persoane invitate pentru a lua atitudine împotriva faptelor menționate mai sus”.

Locotenent colonelul a revenit la obiectivul B.N. în anul 1983,, când, prin raportul său din 12 noiembrie, a propus din nou luarea de măsuri împotriva acestuia cu următoarele motivații: „B.N., fost avertizat în anul 1980 pentru manifestări dușmănoase, (...), are din nou manifestări dușmănoase la adresa orânduirii noastre socialiste, în discuțiile purtate elogiază modul de viață capitalist și afirmă că va încerca să părăsească țara în mod ilegal, cu scopul de a se stabili în Occident. (...) Pentru a preveni extinderea activității dușmănoase (...), propun a se aproba cercetarea lui B.N. la sediul organului, împreună cu ofițerul de cercetare penală, după care să fie avertizat în prezența conducerii unității și a reprezentanților organelor de partid și de stat din comuna Grănicești. Informativ, se va stabili care este reacția măsurii luate și poziția ce o va adopta în continuare suspectul”.

O însemnare marginală pe document a aceluiași ofițer cere ca avertizarea „să se facă într-un cadru mai larg, după ce în prealabil va fi anchetat și determinat să-și recunoască faptele (s.n)”.

Fostul locotenent colonel Vasile Nechita a susținut, în întâmpinarea sa, că nu a încălcat sau suprimat drepturi și libertăți fundamentale ale omului și nu înțelege pentru ce a fost verificat.

Plângerea CNSAS a ajuns, ca și în cazul anterior, la judecătoarea Loneta Gavrea de la Tribunalul București, Secția a IX-a – Contencios administrativ și fiscal. Judecătoarea s-a preocupat de elementele de procedură care nu ar fi fost duse la îndeplinire de către CNSAS. În pronunțare, găsim tipul de raționament folosit anterior la judecătorul Sorin Vasilescu, ideea că acces la nota de constatare ar trebui să o aibă în primul rând persoana verificată, „căci presupune o informație de interes public”. Raționamentul nu se susține: prin natura ei, informația de interes public elimină o ierarhie de tipul accesului cu prioritate. Este posibil ca hotărârea colegului, luată cu două luni și jumătate mai înainte, să fi fost sursa de inspirație a judecătoarei.

Iată esența deciziei de respingere a acțiunii formulată de CNSAS în cazul Vasile Nechita:

„În speță, se reține că nu există nici un document emanat de la pârața pentru a se aprecia că, în calitatea sa de locotenent colonel a desfășurat în mod direct și personal activități sau că a avut atitudini care au suprimat sau îngădit drepturi și libertăți fundamentale ale omului în scopul susținerii puterii totalitar comuniste”. În lipsa unor astfel de probe ale suprimării și îngădirii drepturilor, „nota de constatare rămâne un simplu document, fără nici o valoare probatoare, emanat de instituția reclamată”.

Pentru judecătore, punerea sub urmărirea informativă a celui ce a exprimat dubii cu privire la natura orânduirii socialiste, anchetarea și avertizarea confirmate de notele pentru buletin, inclusiv *determinarea victimei să-și recunoască faptele* – enunț sugerând folosirea mijloacelor brutale împotriva anchetatului, transparent și pentru oamenii care nu au o cunoaștere a metodelor securității, dar au trăit vremurile – nu au valoare probatorie.

V. Jurisprudența CNSAS versus jurisprudența instanțelor de judecată

Nu există o jurisprudență coerentă nici a CNSAS, nici a instanțelor de judecată, care să fi impus standarde de interpretare pentru prevederile legii. Uneori, CNSAS și-a asumat o poziție intransigentă, în sensul că singura probă care a contat a fost angajamentul. În cazul ziaristului Carol Sebastian, s-a considerat lipsit de relevanță faptul că semnarea angajamentului s-a făcut sub șantaj, pentru protejarea unei colege de facultate rămasă gravidă. Domnul Sebastian ajungea la Securitate doar când era chemat, și-a anunțat colegul despre care i s-au cerut informații. Nu a scris nimic compromițător.

Lipsa de interes a Colegiului CNSAS pentru conținutul notelor date de către deputata liberală Mona Muscă, calificată drept colaboratoare a poliției politice, a fost manifestă. Colegiul nu a indicat cum ar fi reprezentat notele Monei Muscă denunțuri ale activităților sau atitudinilor potrivnice regimului totalitar comunist de natură să aducă atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului atâta timp cât în dosarul cauzei se află numai informații reprezentând aprecieri pozitive ale doamnei Mona Muscă pentru devoțiunea profesională a unor colegi.

În alte situații, poziția Colegiului Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității a surprins prin timiditate în interpretarea legii. În cazul liderului PRM Corneliu Vadim Tudor, nu au contat probele clare privind relațiile acestuia cu Securitatea, cererile lui repetate de a se lua măsuri împotriva colegilor scriitori, ci absența angajamentului scris. În schimb, într-un caz mai vechi, al deputatului PNȚCD Vasile Vetișanu, nu a mai fost luată în considerare absența angajamentului. În dosar exista doar o copie după o declarație benignă repudiată în fața anchetatorilor⁵. Dosarul de rețea al lui Vasile Vetișanu arată că singurele informații despre atitudini împotriva

⁵ Declarația se află la dosar în copie. V.V. a susținut că a solicitat distrugerea declarației, mărturia lui fiind confirmată de o notă de mână a ofițerului Dițulescu, dată la 27 decembrie 1979: „Raportând insistențele inf. „RĂZVAN”, de a i se preda Declarația dată cu ocazia recrutării, tov. col. Badea Constantin a ordonat să o distrug în prezența lui”, întrucât „această măsură va aduce la apropierea lui față de organele noastre” (ACNSAS, vol. I, dos. nr. 130313, f. 4).

regimului, date în anchetă, se referiseră la un român și la două reviste (...) din străinătate, în afara puterii poliției politice. Refuzul de a semna declarații acuzatoare la adresa cunoștințelor sale ale căror atitudini contra regimului erau de bănuțit (C. Coposu, I. Ciobanu) se corobora cu evitarea cunoștințelor despre care i se ceruseră informări⁶.

Colegiul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității a ratat complet aplicarea articolului ce prevedea că „Sunt asimilați colaboratorilor (...) persoanele care au avut competențe decizionale, juridice ori politice sau care prin abuz de putere politică au luat decizii la nivel central sau local, cu privire la activitatea Securității (...)”. Senatorul Gheorghe Prisăcaru, fostul șef de Cabinet al fostului lider comunist Dăscălescu sau președintele Ion Iliescu, fost prim-secretar de județ, candidați perfecți ai prevederilor legii – ca să dăm două exemple din multe altele posibile – nu au primit niciodată verdictul de colaborator în sensul Legii nr. 187/1999.

Doar în ultimul timp interpretările Colegiului CNSAS par să fi devenit ceva mai circumscrise. În notele sale de constatare susținute în fața Tribunalului București, Secția a IX-a, prezentate anterior, CNSAS a invocat, ca dovadă a colaborării, atât angajamentele scrise (respectiv, statutul de lucrător al Securității), cât și denunțarea, prin probe considerate convingătoare, depuse la dosar, a unor acțiuni și atitudini ostile regimului comunist. Acest tip de argumentare fusese aplicat și în deciziile luate de Colegiu în anul 2007, în cazul unor ierarhi ai BOR, precum mitropolitul Nicolae Corneanu, arhiepiscopii Pimen Zainea și Andrei Andreicuț: prezentarea angajamentelor *împreună* cu informările acuzatoare la adresa persoanelor despre care informările făceau referire.

În ce privește instanțele de judecată, acestea și-au însușit, în cele mai multe cazuri, pozițiile CNSAS, fie că ele ofereau o interpretare prea exigentă, fie că propuneau una prea diluată. Odată cu „decapitarea CNSAS” de către Curtea Constituțională prin decizia nr. 50/2008, puterea căpătată de instanțe în chestiunea evaluării colaborării cu poliția politică comunistă pare să le fi transformat – cel puțin aceasta sugerează hotărârile Tribunalului București, Secția a IX-a – Contencios administrativ și fiscal, în instituții de conspirare a foștilor colaboratori sau agenți⁷.

VI. Interpretarea colaboraționismului de către Tribunalul București. Conspirare și negaționism

Conform argumentelor oferite de judecătorii Tribunalului București, Secția a IX-a, în cele trei cauze inițiate de CNSAS, pentru ca cineva să fie clasificat în categoria colaboratorilor este necesar să fi semnat un angajament, iar informațiile furnizate să fi dus la îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Aceasta a fost de altfel și metodologia CNSAS reprezentată, în toate cauzele, de către consiliera juridică

⁶ În anchetă îi asigurase pe ofițeri „că se poate avea încredere în loialitatea acestora față de autorități”. Vezi o analiză pe larg în *Gabriel Andreescu, Cazul Vasile Vetișanu și aplicarea Legii nr. 187/1999*, în *Revista Română de Drepturile Omului* nr. 25/2003, p. 63-84.

⁷ Termenul „decapitare” a fost folosit de mai mulți jurnaliști care s-au referit la decizia Curții Constituționale.

Ancuța Oana Median: notele de contestare au indicat existența angajamentelor ori încadrării la Securitate, după care au fost reproduse înscrisurile care fac legătura cu încălcarea unor drepturi și libertăți.

Or, opiniile judecătorilor în cele trei cauze Dan Trancotă, Nechita Vasile și Bărbat Vasile se află în opoziție cu cele ale Colegiului CNSAS. Răsturnarea de viziune asupra aceluiași material are la bază argumente ce șochează prin totala inadecvare și față de principiile generale ale filozofiei dreptului, și față de semnificațiile concrete ale acțiunii celor numiți.

Judecătorii nu par să facă o diferențiere între problema de drept și discursul moral sau chiar moralizator. Surprinzător, în locul evaluării împlinirii sau neîmplinirii criteriilor legale, conform unor reguli cât mai relevante juridic – precum necesitatea măsurilor luate de către Securitate, existența unui scop legitim, aplicarea principiilor de proporționalitate și rezonabilitate etc. – instanțele și-au asumat considerații care au prea puțin de-a face cu specificul aplicării dreptului. Întrebări de genul „(...) exista în acea perioadă recunoașterea unui astfel de drept [la viață privată și intimă] sau a unor norme de bun simț?” sunt cu totul contraproductive într-un act menit să facă dreptate victimelor și să apere valorile publice. Oare „neconcordanța cu normele de bun simț”, invocată de judecătorul Sorin Vasilescu, să fi fost tema aflată în judecată? Bunul simț nu este o temă a legii. Care ar fi rolul acelei „filozofării”, în termeni politici, conform căreia între 1945-1989 nu se putea vorbi decât despre bunul plac al dictatorului și satisfacerea necesităților acestuia? O formulare stângace, care simplifică realitățile și ocolește chestiunile care conținu din punctul de vedere al cauzei.

Să presupunem că judecătorii ar fi adoptat o atitudine specifică pozitivismului juridic, încercând să aplice cât mai strict legea⁸, adică voința legislatorului. Dacă aceasta le era opțiunea, ar fi fost firesc să aibă în vedere principiile preambulului, care susțin existența unei permanente terori împotriva cetățenilor țării în toată perioada cuprinsă între 6 martie 1945 – 22 și decembrie 1989. Teroarea a fost exercitată de către Partidul Comunist Român, „în special prin intermediul Securității”, și a constat în negarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Cunoașterea istoriei recente, în raport cu aceste realități, constituie, consideră legislatorul, o prioritate pentru societatea românească, iar consemnarea publică a acestor abuzuri contribuie la o mai bună înțelegere a prezentului și la o proiectare adecvată a viitorului societății românești.

În preambulul O.U.G. nr. 24/2008 se exprimă chiar temerea față de eventuala încetare, pentru o perioadă nedeterminată, a procesului de consemnare publică a activităților exercitate de regimul comunist, a acțiunilor întreprinse împotriva regimului, precum și a reprimărilor acestor acțiuni. Nu doar că preambulul insistă asupra importanței sociale a deconspirării, dar legea încearcă să fie cât mai precisă în acest scop. Astfel, statutul de lucrător sau informator al Securității este strict legat de desfășurarea de „activități prin care [cel în cauză] a suprimat sau îngrădit drepturi și

⁸ În acel moment, O.U.G. nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității adoptată prin Legea nr. 293/2008 pentru aprobarea O.U.G. nr. 24/2008.

libertăți fundamentale ale omului, în scopul susținerii puterii totalitar comuniste”. Să existe vreo ambiguitate în ce privește termenii de „suprimare sau îngrădire”? Să apară vreo problemă de interpretare în ce privește drepturile fundamentale? Documentele arătau că, în toate cele trei cazuri, victimelor li s-a încălcat dreptul la viață privată și la securitatea personală, inclusiv prin avertizarea lor de către un organ de represiune. Intrarea în mâna Securității a unor denunțuri privind atitudinea critică față de regimul comunist reprezenta un obstacol sigur în exercitarea altor drepturi precum cel de călătorie (libertate de mișcare), evoluție în carieră, ca să nu mai spunem de o eventuală escaladare a situației spre deznodăminte tragice.

Or, magistrații Sorin Vasilescu și Loneta Gavrea nu țin să se refere la semnificațiile preambulului, iar sensurile circumscrise de O.U.G. nr. 24/2008 cu privire la colaboratorii sau agenții Securității sunt reevaluate într-un mod care contrazice simțul comun.

Să considerăm atunci că judecătorii nu au luat calea pozitivismului juridic, întrucât nu au considerat legea suficient de clară. Să presupunem că ei s-au lovit în aplicarea legii privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității de acel tip de situații numite de H.L.A. Hart „probleme de penumbră”⁹. Întrucât acestea depășesc nucleul situațiilor standard și sensurile clar definite, în aplicarea O.U.G. nr. 24/2008 nu se mai poate asigura deducția logică strictă ce concluzionează asupra cazului particular plecând de la cel general descris de lege. Problemele de penumbră nu doar că explică, ci chiar întăresc nevoia și legitimitatea magistraților de a face apel, în cauzele judecate, la aspectele de morală sau chiar de bun simț.

Dacă urmau această cale, magistrații Sorin Vasilescu și Loneta Gavrea ar fi fost obligați la o *calificare devotată și cultivată* a chestiunilor etice legate de colaboraționismul cu Securitatea. Or, judecata magistraților arată exact contrariul. Ei nu au cum să motiveze „etic” denunțurile făcute organelor de represiune prin faptul că valorile sociale și morale din perioada regimului comunist difereau de cele din societatea de astăzi. Oricine are o cunoaștere, chiar nesofisticată, a regimului de dinainte de 1989 nu poate decât să confirme că manifestarea admirației față de istoria popoarelor occidentale sau denunțarea drept sectară a doctrinei religioase a unei familii pune Securitatea în alertă. Consecința era luarea de către organe a unor măsuri ce „suprimau sau îngrădeau” drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor denunțate. Exonerarea unui ofițer de aducerea victimei la sediul Securității, de cercetarea ei *împreună cu ofițerul de cercetare penală*, de avertizarea acesteia în prezența conducerii unității și a reprezentanților organelor de partid și de stat reprezintă o negare a caracterului represiv al instituției considerate în preambulul O.U.G. nr. 24/2008 drept principalul instrument al terorii.

În sfârșit, ar fi de adăugat că pentru a-și susține poziția, magistratul Sorin Vasilescu a invocat falsificator materialele aduse ca probe. El susține că „sectantul” denunțat de domnul Dan Trancotă ar fi încercat să-și împiedice fiica să meargă la școală din cauza dogmelor religioase, informatorul devenind apărătorul dreptului la educație al fetei (!) este o susținere care nu rezultă din dosar.

⁹ H.L.A. Hart, Pozitivism și separația dintre drept și morală, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 1/2008, p. 148-149.

Prin judecata lor, judecătorii Sorin Vasilescu și Loneta Gavrea conspiră colaboratorii Securității și practică negaționismul cu privire la represiunea comunistă. Activitățile desfășurate de reclamanți erau acceptabile atunci și pot fi considerate inacceptabile doar în societatea românească de astăzi.

VII. Temele de bază ale deconspirării și necesitatea judecătorilor specializați în cauzele privind colaboraționismul

Aceste hotărâri flagrant neadecvate ale tribunalelor ar putea avea explicații diverse fie de ordin profesional, fie în legătură cu trecutul judecătorilor și judecătorelor. Asemenea derive decizionale sunt cu atât mai preocupante după ce Curtea de Apel București a stabilit, la sfârșitul anului 2008, că mapele profesionale ale magistraților nu sunt de interes public¹⁰. Magistratul care a avut legături vinovate cu organele de securitate/represiune de dinainte de anul 1989 se află, indiscutabil, într-o poziție de incompatibilitate cu cauzele ridicate de către CNSAS.

De altfel, la cercetarea apartenenței la fosta Securitate a judecătorilor și procurorilor și-a arătat sensibilitatea și Curtea Constituțională, care a interpretat competențele în această materie ale CNSAS drept „o încălcare a statutului puterii judecătorești”¹¹.

Felul în care s-au pronunțat magistrații Sorin Vasilescu și Loneta Gavrea ridică întrebări serioase cu privire la legitimitatea hotărârilor. Neavând acces la trecutul judecătorilor, nu putem ști dacă în cazul celor doi magistrați apar sau nu incompatibilități în raport cu judecarea situațiilor de colaboraționism. „Conspirarea” și „negaționismul” descalifică deciziile Tribunalului București în cele trei cauze analizate.

Înțelegerea situației create profită, după opinia noastră, de analiza făcută de Valentin Constantin sentințelor lui Corneliu-Liviu Popescu la adresa deciziei nr. 50/2008 prin care Curtea Constituțională a decapitat CNSAS¹². Valentin

¹⁰ *Silviu Sergiu*, Fără mape, ne rămân doar sape, în Evenimentul zilei din 18 februarie 2009.

¹¹ A se vedea, printre altele, articolul lui Tiberiu Lovin, „Biografiile judecătorilor CC care au decapitat CNSAS”, unde se susține că 9 dintre judecătorii Curții Constituționale au avut relații cu fostul sistem: „1. Ion Vida, fost activist comunist, lector la Academia „Ștefan Gheorghiu”, un apropiat al lui Ion Iliescu, a fost expert în întocmirea Constituției din 1991, membru marcant al Consiliului Frontului Salvării Naționale; 2. Petre Ninosu, absolvent al școlii de Securitate de la Băneasa, fost consilier al lui Ion Iliescu, fost ministru al Justiției în Guvernul Văcăroiu; 3. Ion Predescu, un apropiat al lui Ion Iliescu și Nicolae Văcaroiu, un dușman declarat al reformelor din justiție, solicitate de UE; 4. Nicolae Cochinescu, procuror timp de 23 de ani la Procuratura Generală a Republicii Socialiste România, fost procuror general al regimului Iliescu; 5. Aspazia Cojocaru, declarată colaboratoare a Securității, verdict retras al CNSAS în urma unor presiuni la adresa acestei instituții; 6. Zoltan Pușkaș Valentin, președinte al Uniunii Cooperativelor Meșteșugărești din județul Covasna pe vremea regimului Ceaușescu; 7. Augustin Zegrean, avocat pe vremea regimului comunist, a fost senator FSN, între 1990 și 1992; 8. Tudorel Toader, procuror la Procuratura locală Panciu, județul Vrancea, acum profesor la Facultatea de Drept Alexandru Ioan Cuza; 9. Acsinte Gaspar, șeful sectorului juridic al Consiliului de Stat pentru pregătirea decretelor lui Ceaușescu. Ulterior, a fost cel care a supervizat întocmirea legilor CPUN și CFSN. Apropiat al lui Ion Iliescu” (<http://www.reportervirtual.ro/2008/02/06/biografiile-judecatorilor-cc-care-au-decapitat-cnsas.html>).

¹² *Corneliu-Liviu Popescu*, loc. cit., p. 3-15.

Constantin a pornit de la distincția lui J.M. Bochenski între două tipuri de autoritate: autoritatea deontică și autoritatea epistemică¹³. Autoritatea deontică s-ar referi la directive impunând reguli de comportament. Autoritatea epistemică are ca domeniu propozițiile în general. Lor putem să le atribuim valori de adevăr sau fals, nu și directivelor.

Concluzia autorului invocat pe marginea acestei distincții: „În ce privește Curtea noastră, nu cred că ar trebui să contestăm bazele autorității ei deontice, adică validitatea deciziei. Nu cred că trebuie să acuzăm Curtea „în mod cumulat, de abuz de putere, deturnare de putere și uzurpare de putere”, mai ales atunci când nu există nici un remediu juridic împotriva unor asemenea ipotetice acte. Este suficient să punem la îndoială autoritatea epistemică a Curții și să sperăm că judecătorii noștri nu vor rămâne cu totul indiferenți”¹⁴.

Vom prelua evaluarea lui Valentin Constantin pentru situația analizată aici, schimbându-i accentul. Fără doar și poate, hotărârile Tribunalului București, Secția a IX-a – Contencios administrativ și fiscal trei, se bucură, în toate cele trei cazuri, de autoritate deontică. Supunându-ne acestei situații, este necesar să subliniem, în același timp, că lor nu li se poate acorda autoritate epistemică. Pe termen lung, divorțul celor două dimensiuni nu poate fi decât fatal actului de judecată.

Cum poate fi reabilitată autoritatea epistemică a judecăților privind colaborarea cu fosta poliție comunistă după eșecuri precum cele ale Tribunalului București?

O primă soluție ar fi numirea unor magistrați specializați în cauzele privind colaboraționismul. Având în vedere posibilitatea ca judecătorii să aibă de tratat situații complexe, ridicând chestiuni de interpretare nuanțată, specifice problemelor de penumbră, o profesionalizare în acest sens a magistraților devine o necesitate.

În plus, dosarele de Securitate ale judecătorilor specializați pot fi supuse unor investigații. Întrucât se ridică problema compatibilității lor în astfel de cauze, excluderea judecătorilor când se confirmă activități de colaborare cu Securitatea nu are de așteptat adoptarea vreunei legi speciale¹⁵.

O a doua cale pentru întărirea autorității epistemice este amendarea legii privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității ca poliție politică astfel încât colaboratorii și agenții să fie cât mai precis definiți. Un amendament pe care l-am susținut în alt context și îl susținem și acum este schimbarea sarcinii probei în cazul membrilor forțelor de securitate: orice ofițer care neagă participarea sa la acțiuni de poliție politică ar trebui să demonstreze el însuși, nu reclamantul, de ce, în ciuda competențelor avute, nu a participat la acte de represiune¹⁶. Nu e nimic exagerat într-o

¹³ A se vedea *J.M. Bochenski, Ce este autoritatea?*, Ed. Humanitas, București, 2006, p. 70-102 și *passim*.

¹⁴ *Valentin Constantin, Câteva note în legătură cu cazul Voiculescu contra România*, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 2/2008, p. 49.

¹⁵ Magistrații, în totalitatea lor, constituie categoria cea mai vizată de legea lustrației.

¹⁶ *Gabriel Andreescu, Deconspirarea poliției politice comuniste. Evoluții*, în *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 3/2006, p. 34-55.

asemenea propunere¹⁷. Chiar și agenții care au activat în domenii precum contraspionajul, combaterea terorismului etc. au avut în anumite momente ale carierei lor și obligații de poliție politică¹⁸. Doar ofițerii în cauză pot arăta că nu le-au urmat, căci probele se află la reclamat, nu la reclamant¹⁹.

¹⁷ Sistemul schimbării sarcinii probei acoperă mai multe domenii, dar este tipic celui al discriminării, devenind, în acest caz, parte a *acquis*-ului comunitar. Schimbarea sarcinii probei a fost extinsă și în domeniul criminalității pe Internet (*Matthew Jones*, U.S., Russia host most Internet child abuse: IWF, 24.10.2006, http://news.yahoo.com/s/nm/crime_internet_dc).

¹⁸ Aceasta rezultă și din structura rețelei informative: 44,2% – profil de informații interne; 23,5% – contrainformații în sectorul economic; 9,9% – profil de contraspionaj; 8,7% – contrainformații militare; 13,7% – anti-terorism, filaj, investigații și gardă. Se poate presupune că această compoziție are legătură cu structura rețelei de securitate (*Liviu Turcu*, Colaboraționismul la români, în *Revista Română de Drepturile Omului* nr. 29/2005).

¹⁹ În context, schimbarea sarcinii probei reprezintă o soluție favorabilă chiar membrilor Securității. Recunoașterea caracterului criminal al acestei instituții de opresiune ar legitima acuizarea fiecărui angajat al acesteia. Pot exista cazuri în care angajații nu au făcut poliție politică. În situația lor, schimbarea sarcinii probei reprezintă un mijloc de recurs.